

ELENA DR. ACIU - SCRITOARE ȘI REPREZENTANTĂ DE SEAMĂ A MIȘCĂRII FEMINISTE DIN SĂLAJ

PAMFIL BILȚIU

În România modernă mișcarea pentru emanciparea femeilor își are începuturile încă în programul revoluționar de la 1848. Doi ani mai târziu la 12-14 martie 1850, la Brașov ia ființă prima asociație a femeilor din țara noastră.

Înființarea acestei prime reuniuni a declanșat, în deceniile următoare, organizarea femeilor române, în reuniuni, și în alte localități din Ardeal, precum Sibiu, Blaj, Arad, Deva, Baia Mare, Șimleu Silvaniei¹.

La Șimleu Silvaniei adunarea de constituire a Reuniunii femeilor sălăjene a avut loc la data de 18 noiembrie 1881, când s-au aprobat statutele, s-au rostit cuvântări în care s-au jalonat inițiativele ce urmau a fi îndeplinite². La această adunare s-au constituit biroul și comitetul Reuniunii, în fruntea acestora fiind alese femei ce se vor dovedi deosebit de active și cu un mare spirit de inițiativă: Clara Maniu, președintă, Maria Cosma, vicepreședintă, Emilia Pop casieră³.

Programul a cuprins obiective majore: consolidarea statutului politic și social al femeii române, ridicarea nivelului cultural al acesteia, a gradului de participare la lupta pentru afirmarea națională, instruirea și educarea tinerelor vlăstare⁴.

Activitatea acestei reuniuni a continuat, cu un și mai mare elan, după Unire când se crează condițiile unui adevărat front de resuscitare a vieții naționale. De acum noul climat politic permitea să se acționeze mai liber și în mai multe direcții, până atunci îngrădite de fostul regim austro-ungar.

Între femeile care s-au angajat cu toată abnegația și hotărârea în bătaia dusă pe acest front de resuscitare națională, în cadrul reuniunilor de femei s-a numărat și Elena Dr. Aciu, născută Fabian. Ca și sora ei Marta și ea viitoare

1. Valeriu Achim, *Nord - vestul Transilvaniei. Cultură națională - finalitate politică 1848 - 1918*, Baia Mare, Editura Gutinul, 1988, p.230.

2. *Ibid.*

3. *Op. cit.*, p.233.

4. *Op. cit.*, p.234.

reprezentantă de seamă a mișcării feministe băimărene s-a format în atmosfera laborioasă, animată de spiritul unui înalt patriotism care domnea la Școala confesională a tatălui său Nicolaie Fabian din Bârsana Maramureșului, care vreme de 34 de ani a ținut aprinsă făclia dragostei față de învățătură pentru toți ce treceau pragul școlii.⁵

Cea de a doua fiică a acestui inimos dascăl și mare patriot s-a născut în 1875 la Bârsana, care avea să devină în cadrul Reuniunii femeilor române din Baia Mare și jur președintă, depunând în cadrul Reuniunii o activitate deosebit de susținută.⁶ Primele clase le-a urmat la școala tatălui ei, liceul la Sighet, iar studiile universitare la Budapesta la Facultatea de pedagogie, unde se distinge ca o studentă eminentă, însușindu-și tot ce trebuia pentru a deveni o profesoară model.

După absolvirea facultății budapestane i se oferă posturi ispititoare în câteva mari centre din Ungaria, dar le refuză convinsă că trebuie să-și pună cunoștințele în slujba țării sale, preferând un post modest la Școala de fete din Beiuș. Imediat după Unirea din 1918, devine profesoară la Șimleu Silvaniei, unde va desfășura o îndelungată perioadă o susținută activitate pe tărâmul cultural, obștesc și pe linie de învățământ, mai ales după ce va prelua conducerea Reuniunii femeilor române sălăgene, la 1 decembrie 1924. La Șimleu se va căsători cu juristul Alexandru Aciu, fost prefect de Sălaj, unul dintre fruntașii mișcării naționale din Ardeal, care o va seconda îndeaproape la majoritatea inițiativelor ei.

Elena Aciu s-a evidențiat, mai întâi, ca o dascăliță de mare prestigiu, remarcându-se ca un pedagog deplin. Lecțiile sale au fost captivante prin accesibilitate și eficacitate. Autoritatea ei nu se baza pe distanța dintre catedră și elevi, ci pe o comuniune sinceră nedisimulată, pe convingerea că exemplul ei personal contribuie eficient la definirea personalității și fizionomiei morale a elevilor.⁷

Elena Aciu a activat în direcții multiple, precum în cadrul ASTREI, mai ales după ce soțul ei a înființat Casa culturală ASTRA, care a grupat în același imobil bibliotecile împreună cu toate societățile din oraș: Societatea Praporgescu, Casinoul Român și Reuniunea femeilor sălăgene, pe care o realizează în 1927 când se crează un cadru propice desfășurării activităților de orice fel.⁸

Aflăm din documente că realizarea acestui obiectiv se datorează calităților organizatorice ale acestei personalități apreciat drept "sufletul tuturor mișcărilor naționale românești din trecutul și prezentul Sălajului, care accentuează cu deosebire caracterul deschis, ce-l pune la contribuție în munca pentru bunul mers cultural și social".⁹

5. Petre Lenghel - Izanu, *Daina mândră pân Bârsana*, Baia Mare, 1979, p.73.

6. Pamfil Bîlțiu, *Reuniunea femeilor din Baia Mare și jur - o pagină luminoasă din trecutul luptei pentru emancipare social - economică și culturală a orașului Baia Mare*, în *Acta MP*. XX, Zalău, 1996, p.359 - 360.

7. Ion Berinde, *Publicista Elena Dr. Aciu*, manuscris.

8. *Anuarul Reuniunii Femeilor Române Sălăgene*, 1925 - 1929, Editura Reuniunii, Șimleu Silvaniei, p.51.

9. *Op. cit.*, p.50.

Activitatea Elenei Dr. Aciu capătă noi dimensiuni după preluarea conducerii Reuniunii, când, așa cum arată documentele, pe întreaga perioadă cât Reuniunea a fost condusă de către ea "nu numai că nu a stagnat activitatea, ci a înaintat tot mai mult, tot mai mult".

Noua președintă se va dovedi, de la început, o animatoare dărză și hotărâtă să dea întregii activități a Reuniunii un suflu nou, așa cum însăși mărturisește în cuvântarea de deschidere. "Bătrâna noastră societate se întrunește iar cu dorința vie de a-și întări și întinerii forțele, prin sentimentul satisfacției nobile după munca împlinită, prin pioasele amintiri ale trecutului său bogat în fapte bune".¹⁰

În hotărârea sa de a da un suflu nou întregii activități a Reuniunii s-a bizuit pe multiplele ei calități: bună organizatoare, pasiune pentru munca culturală și obștească, putere de convingere, capacitate de muncă deosebită.

Trebuie să subliniem că Elena Aciu, mai întâi, și-a știut selecta colaboratorii, din comitetul de conducere făcând parte femei cu multă tragere de inimă și deosebit de active, animate de mult entuziasm: Aurora Vicaș, Eugenia Lobonțiu, Maria Bran, Victoria Orian¹¹. Pe lista colaboratorilor ei figurau o serie de personalități de prestigiu și cu mare influență, precum Emil Bran, pe atunci vicar al Sălajului, Dr. Alexandru Aciu, Dr. Ioan Ossian, Elena Pop Hossu-Longin care se număra printre colaboratoarele permanente ale Reuniunii.

În activitatea cuprinsă în programul Reuniunii a promovat acțiuni și inițiative importante, unele generalizate în cadrul reuniunilor de femei din țara noastră. Între acestea figura la loc de frunte importanța și rolul pe care trebuie să-l dețină femeia în viață și societate. "Cea mai înaltă misiune pe terenul muncii caritative, moralizatoare și îndrumătoare îi revine femeii în toate timpurile. Ființa ei pururea poartă darul de a însuflă idealuri, de a înfăptui și inspira binele și frumosul. Ea are puterea sugestiunii, darul de a stăpâni sufletele, darul observației fine și darul de a se ști identifica cu aspirațiunile și străduințele deaproapelui, cu adevărat întruchipează farilluminători, dau îndemnuri, pilde vii".¹²

Cu rolul femeii Elena Aciu s-a dovedit foarte solidară, mergând până la admirație pentru munca acestora. „Cu admirație ne întoarcem privirile spre munca lor vrednică de recunoștință, cum cu căldura inimii, cu genialitatea gândirii cearcă, luptă pentru revendicarea drepturilor femeii, pentru înălțarea ei la o treaptă tot mai înaltă a demnității, a fericirii și pentru ridicarea țărâncei la o cultură superioară”.¹³

Rezultă că activității femeii îi acorda o funcție complexă, asta și în contextul noii perioade de după unire care implica o angajare energetică și hotărâtă. "Problemele noilor vremi ni se impun prin evoluție, dar și prin curente greșite

10. *Op. cit.*, p.11.

11. *Op. cit.*, p.8.

12. *Op. cit.*, p.5.

13. *Op. cit.*, p.13.

sau exagerate, care își așteaptă rezolvirea de la chibzuința, tactul, înțelepciunea și mai ales de la inima femeii. În multe direcții se cere colaborarea ei".¹⁴

Este mai mult decât satisfăcută să constate realizările fructuoase pe plan național ale femeilor organizate. "Mulțumită lui Dumnezeu, în țara noastră mare, multe femei muncesc, îndeplinesc nobilul apostolat și deschid directive cu principii formate pe baza înaltelor concepții de altruism și morală; se clădește o lume feministă, în care se muncește cu stăruință pentru asanarea relelor morale. Ele cearcă de a întruni idealul cu proza folositoare, frumosul cu utilul și de a înlocui acel detestabil materialism cu munca creatoare, râvna de lux cu emulare în fapte de caritate conduse de dragostea deaproapei".¹⁶

În contextul acestui oboectiv trebuie căutată motivația nevoii ridicării țărăncii la un nou standard de educație și instrucție. "Să luăm în scut clasa trudită a țărănimei, să o ajutăm, să o ridicăm prin instrucție și îndemnuri. Cum se va ridica inteligența ei va crește și bunăstarea poporului român".¹⁶

Obiectivele, care figurau în programul de lucru al Reuniunii erau numeroase și promovate în raport cu importanța lor. Între acestea cultura era unul prioritar, asupra căruia se oprește încă de la începutul cuvântării sale de deschidere. "Dorul de cultură e scris cu litere de aur în inima poporului român. Acest dor l-au adus cu sine strămoșii noștri atunci, când sub scutul vulturului falnic, au descălecat pe acest pământ clasic care a devenit teatrul atât al virtuților romane cât și al suferințelor îndelungate".¹⁷

Pe tarâm cultural Elena Aciu a acționat susținut și hotărât, fapt ce ne este argumentat și de intențiile sale constante de diversificare a acestei activități și de permanentizarea ei.

Datorită prestigiului de care se bucura președinta, precum și grație relațiilor pe care le întreținea în lumea culturală prin soțul ei, Șimleul a devenit un centru spiritual, care a fost gazda a numeroase manifestări care au fost adevărate evenimente culturale. Așa au fost conferințele publice, mult savurate de public și susținute de mari personalități ale vremii, mai ales de la Universitatea din Cluj. Au conferențiat la Șimleu: Dr. Virgil Bărbat, Nicolaie Drăganu, Dr. Silviu Dragomir, Iuliu Moldovan, A. Mieruțiu, Petre Panaitescu, Ion Agârbiceanu și alții¹⁸.

Elena Aciu și-a adus ea însăși o contribuție aparte. "D-na pomind această acțiune n-a cruțat oboseală, muncă, însuflețire, ca să fie cât mai rodnică acțiunea începută".¹⁹ Potrivit documentelor Elena Aciu "a ținut conferințe între femei la Doh (1927), unde au fost întrunite opt sate", fapt ce ne evidențiază caracterul de masă al acțiunilor sale.

14. *Op. cit.*, p.12.

15. *Op. cit.*, p.13.

16. *Op. cit.*, p.20.

17. *Op. cit.*, p.11.

18. *Op. cit.*, p.80.

19. *Op. cit.*, p.81.

"Cu scopul de a îndrepta și lumina țărâna română" a mai ținut conferințe în mai multe sate din Sălaj precum Buciu, Giurtelec, Sumal, Poș, Camăr, Sâplac".²⁰

Activitatea pe tărâm cultural al Elenei Aciu a fost deosebit de susținută. Mai întâi a reprezentat Reuniunea la toate marile evenimente din perioada cât s-a aflat la conducerea acesteia, cum ar fi Congresul de la Brașov, axat pe probleme ale educației sociale, unde propune obiective importante pentru înființarea unei reviste feminine, care pe lângă valorificarea creației originale literare să slujească unor variate rosturi și preocupări ale femeilor. De asemenea a mai participat la serbările jubiliare ale Reuniunii femeilor greco-catolice Sfânta Maria din Cluj, la adunarea generală a Asociației învățătorilor sălăjeni, ținută la Carei în 1927, unde face elogiu lui Gh. Pteancu "îmbătrânit în vrednicii dascălești".²¹ A mai reprezentat Reuniunea la Congresul Uniunii femeilor române ținut la Brașov, în 1925, apoi la Timișoara și Brașov în 1926.²²

Complexitatea activității pe care a desășurat-o Elena Aciu se verifică și prin eforturile depuse pe planul vieții sociale, caritative și literare, materializate în organizarea de festivaluri, ședințe culturale, reprezentații școlare cu piese proprii, înființarea de biblioteci publice, la care se adaugă o activitate publicistică susținută în publicațiile vremii.²³

Exemplele ilustrative sânt numeroase. Merită amintită serbarea de la 16 octombrie 1927, ocazionată de sfințirea localului ASTREI când prin grija ei acesta a fost înzestrat cu o bibliotecă, un patefon, șah și modele de cusături necesare revitalizării și păstrării portului și țeșăturilor populare în formă autentică tradițională.²⁴

Activitatea publicistică înregistrează o realizare notabilă prin publicarea monografiei "Clara Maniu", Cluj, Tipografia Cartea Românească, 1938, lucrare premiată la Congresul internațional „La mère au foyer au vivière de progres humain” (Mama în cămin făuritoare a progresului uman), care a avut loc la Paris în anul 1937.

Monografia este o veritabilă pledoarie pentru activitatea acestei personalități deosebit de întreprinzătoare și active pe multiple tărâmurile de activitate, care este privită drept un model desăvârșit.

După ce trece în revistă satul ei natal, Bădăcin, descris în culori vii, descrie casa părintească privită drept "locul de întâlnire a marilor luptători, spirite luminate, care poartă în suflute destinul neamului".

Monografia este un exemplu de etalare a talentului ei scriitoricesc, bine evidențiat în realizarea portretului Clarei Maniu, care în accepția ei era prototipul femeii ideale cu atâtea calități: "calmă, senină, radioasă, suflet cald, pururea

20. *Op. cit.*, p.82.

21. *Ibid.*

22. *Op. cit.*, p.81.

23. *Op. cit.*, p.82 - 83.

24. *Op. cit.*, p.80.

deschis, cu ochii plini de bunătate și cu fidela expresiune a gingășiei subtile". Era femeia care "avea atâta grație în figura ei impunătoare, cu fruntea netedă: părul ei nins se asorta armonios cu albeața fină a tenului". Toate calitățile ei te făceau, arată scriitoarea, să te afli în fața unei femei ce "avea înfățișarea aristocratică" sau "unei ființe alese". Parcă niciuna dintre calitățile fizice și psihice nu scapă acestui portret: "Era în timbrul glasului o muzicalitate dulce, acea coloratură a bunătății și a considerației umanitare, ce mângâie, inspiră, încurajează" (pagina 9).

Din aceleași sentimente de cult față de această personalitate ne-o prezintă "ca o icoană, amplasată între mamele celebre în galeria sufletelor mari de români, ca simbol al demnității, ca pildă de muncă creatoare, o întruchipare a virtuților frumoase, statornică în trai virtuos, iar cărarea adevărului era la ea o chemare sfântă". (pagina 9-10).

În cuprinsul cărții, pagini dense, scrise și ele cu elan stilistic sânt rezervate familiei Maniu, personalității părinților, apoi anilor de studii, căsătoriei cu Laurențiu Maniu, armoniei familiale, care a fost favorabilă creșterii și educării alese a celor nouă copii ai ei. Importante rămân paginile cu valoare de document istoric rezervate sincronizării satelor în progresul cultural al neamului. Cu multă pasiune redă calitățile sale de gospodină, care o transformau într-o pildă și un îndemn pentru săteni. Pagini de importanță istorică sunt rezervate prezentării copiilor începând cu Iuliu "bărbat de stat" și continuând cu Casiu, profesor universitar. Pagini dense sânt rezervate prezentării activității sale pe țărâm obștesc, culminând cu cea din cadrul Reuniunii femeilor române sălăgene a cărei președintă a fost vreme de 16 ani.

Autoarea face dovadă unor calități certe de cercetătoare. Știe să analizeze concepțiile sale despre rosturile învățământului, ilustrate prin înființarea Școlii de fete de la Șimleu a Reuniunii cu rosturi în "a păstra graiul românesc" dar cu rosturi și în "împodobirea limbii cu ornamente tot mai alese" sau cu rosturi privind "educația moral-religioasă în spirit românesc". Mai atribuia rosturi acestei școli și pe linia perpetuării tradiției culturale naționale. Considera "ca aceste raze de cultură românească copilele trebuie să le ducă în casele părinților, răspândind lumină, bucurie, fericire". (pagina 22). Răzbat aici ideile luminate ale propășirii prin cultură.

Autoarea consacră interesante pagini rolului jucat de Iuliu Maniu ca om politic "care avea răspunderea unor mari bătălii". Pentru ilustrarea celor afirmate citează pe Stere Diamandi cu "Galeria oamenilor politici" și pe Octavian Goga cu articolul său entuziast "Pleacă și Maniu", publicat în volumul "Strigăte în pustiu". Până și titlul capitolului consacrat acestei personalități este semnificativ "Icoana cea mai slăvită". În contextul acestui capitol Iuliu Maniu este tratat în adevărata lui complexitate.

Lucrarea suscită interese sub multiple aspecte. Descoperim pagini entuziaste în care ne este tratată cu căldură prețuirea de către Clara Maniu a obiceiurilor,

tradițiilor, dansurilor populare, modalitățile și felul în care a valorificat și sprijinit tradiția artei textile populare ("industria de casă").

Importanța documentară a lucrării Elenei Aciu nu poate fi pusă la îndoială. Înafara datelor despre activitatea Reuniunii femeilor române sălăgene reproduce și scrisoarea trimisă Reuniunii de la Mircești de către Vasile Alecsandri din 1884, când reprezentantele și conducerea Reuniunii trimit poetului de la Mircești un covor "lucrat măiestrit". Bardul de la Mircești le răspunde, în cuvinte pline de apreciere, cu atât mai mult cu cât darul trimis cu prilejul Anului Nou. Pentru interesul documentar cităm conținutul scrisorii.

" Mircești 6/8 ianuarie 1884.

Respectabile Maria Barboloviciu, Clara Maniu, Emilia Pop.

Un neam unde femeia cuprinde în sufletul ei cele mai înalte sentimente ale oemniei: amorul de patrie, respectul familiei și atragerea către tot ce e mai bun și frumos, este menit a lua o dezvoltare strălucitoare între celelalte neamuri din lume. Prin tainica și divină înrâurire a Mamei, a surorii, a soției se formează popoarele tari, nobile, inteligente, devotate pământului strămoșesc.

Damele române din Sălăgiu, gândindu-se la mine cu ocaziunea Anului Nou și transmițându-mi admirabila lucrare de artă ieșită din mâinile lor măiestre, mi-au umplut inima de bucurie. Suvenirul lor grațios mi-a adus convingerea, scumpă mie, că ele fac parte din acea pleiadă de bune patriote care înțeleg înălțimea menirii lor și vor ști a o îndeplini pășind pe urmele matroanelor din Roma, mame a atâtor oameni nemuritori!

Vă rog, dar respectabile doamne, să primiți pentru d-voastră și totodată să binevoiți a exprima, on. dame din Sălăgiu simțirile mele de adâncă recunoștință pentru nobilul îndemn ce l-au avut în privirea mea. Mult încântătoare d-voastră ofrandă o consider ca una din cele mai dulci comori ce am norocul de a câștiga în cariera mea de poet.

Primiți cu această fericită ocaziune asigurarea profundului respect cu care am onorul a mă subsemna, al doamnelor din Sălăgiu și al d-voastre, devotat servitor V. Alecsandri.

Binevoiți, vă rog, a-mi permite să ofer și eu la rândul meu onor d-voastre societăți colecția întreagă a operelor mele. D.l Socecu, editorul, le va espeda la adresa d-voastre". (pagina 25).

Presa vremii a apreciat elogios valoarea lucrării semnate de Elena Aciu. "Această monografie are meritul de a fi prezentat lumii o icoană de româncă și creștină, în fața căreia se descoperă cucernic, tot Ardealul românesc, țara întreagă, icoana doamnei Clara Maniu, împodobită cu nimbul muceniciei pe care a așezat-o la loc de frunte în galeria mamelor providențiale, străduința unei vieți active, devotată muncii creatoare, virtuților străbune". Din păcate nu se precizează publicația din care se reproduce citatul. Dintr-o altă publicație se reproduce

următorul pasaj. "Numele ei l-au săpat, cu caractere adânci în trecutul zbuciumat, fapte mari. L-au înscris în cartea de aur luptele eroice ale marelui fiu Iuliu Maniu, a cărui personalitate se reflectează în măreția ei asupra nobilei mame după cum virtuțile acesteia s-au întruchipat în el" (pag.6). Nici acest pasaj nu știm din ce publicație este reprodus.

Elena Aciu a desfășurat o activitate publicistică susținută materializată într-o serie de articole care i-au apărut în multe publicații prestigioase ale vremii precum: "Tribuna literară", "Familia", "Cosânzeana", "Flori de crin", "Cele trei Crișuri". În aceste publicații și-a valorificat și talentul ei literar, publicând povestiri și nuvele, unele semnate cu pseudonimele "Nușa", "Sândica" și "Florica"²⁵.

Unele dintre acestea au un caracter autobiografic și se remarcă prin atașamentul pentru plaiurile natale, casa părintească, școala satului și sunt remarcabile prin lirism, atmosferă și capacitatea de a realiza tablouri picturale de certă plasticitate.

O activitate susținută a depus Elena Aciu în domeniul teatrului pentru copii și școlari, fiind realizatoarea unor "piese școlare care au fost și sunt reprezentate, se arată în documente, în toate centrele din Ardeal, iar în timpul din urmă și în Vechiul Regat, fiind apreciate de factori distinși în presă"²⁶.

Piese de teatru scurt, pentru copii și școlari, scrise de Elena Aciu ne edifică în privința unui talent dramatic original și în ceea ce privește maniera în care au fost concepute. Sunt de factură alegorică și simbolică, cu un puternic suflu patriotic și de o pronunțată culoare națională, fără intrigi complicate, coerente din punct de vedere dramatic, cu un dialog viu și cu remarcabile valențe educative. Sursa de inspirație este folclorul.

Elena Aciu a realizat un număr impresionant de piese de acest gen, unele având un caracter ocazional. Astfel "Bunica" este o "piesă ocazională pentru serbarea națională de 10 mai în două acte" a fost publicată la Șimleu Silvaniei în 1926.

Așa cum se precizează pe versoul foii de titlu piesa s-a reprezentat pentru prima dată de către elevele Școlii normale Domnița Ileana în Teatrul orașenesc Șimleu Silvaniei. În rândul pieselor de acest gen merită să amintim "Rosamunda" alegorie eucharistică în patru acte și un tablou, după legenda "Gral" de Uhland. "Romana" este o "piesă națională într-un act pentru școlari și tinerime", apărută la Șimleu în 1927.

Urmărind să propage și pe calea scrisului educația religioasă, alături de "Rosamunda", scrie "Legendă", "piesă religioasă în trei acte și un tablou" apărută în 1939. Textul piesei este precedat de următoarea dedicație. "Scumpelor mele surori, conducătoare de societăți mariane, colaboratoare prețuite în propagarea cultului Preacuratei Fecioare Maria, cu dragoste și recunoștință".

Așa cum reiese din ultima filă a piesei "Legendă", până în 1939 îi apăruse 17 astfel de piese. În afara celor amintite o piesă de succes a autoarei a fost

25. *Op. cit.*, p.83.

26. *Op. cit.*, p.82.

"Ileana Cosânzeana", "feerie melodramatică în trei acte" care s-a reprezentat pentru prima dată la Beiuș în 1910, iar în ediția a doua la Șimleu Silvaniei în 1922. Triumful piesei s-a produs la ediția a treia când a fost reprezentată la Teatrul Național din Cluj, în 1923. Cu succes s-a reprezentat piesa în ediția a IV-a în cadrul Congresului Uniunii Femeilor Române de la Brașov în 1926.

Potrivit documentelor "feeria melodramatică Ileana Cosânzeana, la Brașov a avut un succes desăvârșit și autoarea a fost sărbătorită cu mare dragoste"²⁷.

Aceeași piesă s-a bucurat de un strălucit succes la Baia Mare în 1922, când elevele Școlii medii de fete din Șimleu Silvaniei "au predat frumoasa piesă dramatică compusă de d-na Elena Aciu" și când a fost nevoie de repetarea spectacolului, "actrițele facând bucurie autorului și plăcere publicului, care atât pe autor cât și pe micile actrițe le-a întâmpinat cu bucurie, buchete de flori și le-au aplaudat foarte viu"²⁸.

Din șirul pieselor pentru copii și școlari scrise de Elena Aciu mai amintim "Maial". "Teatru pentru copii" piesă reprezentată pentru prima dată de către elevele Școlii medii din Beiuș, la 10 mai 1921.

Faptul că sursa de inspirație a autoarei acestor mici piese este folclorul ne-o dovedește și "O șezătoare", "piesă populară pentru băieți și fete", reprezentată pentru prima dată de către elevii Liceului Simion Bărnuțiu în sala Teatrului orașenesc din Șimleu la 1 decembrie 1922. Potrivit documentelor, la 27 ianuarie 1922 piesa a fost jucată și de către Asociația Doamnelor Române principesa Elena din America.

Șirul pieselor ce alcătuiesc repertoriul teatrului scurt al Elenei Aciu este lung. "Inimi nobile" este și ea o piesă pentru băieți și fete reprezentată pentru prima dată de către elevele Școlii normale din Șimleu Silvaniei la 23 mai 1924. A mai scris "Monolog pentru fete" reprezentat pentru prima dată la concertul Tinerimii din Oradea în 1903. "Casa fermecată" este o piesă teatrală pentru eleve, care s-a reprezentat pentru prima dată la Festivalul "Școalei de fete" din Beiuș în 1908.

Unele piese cu subiect istoric au fost menite a trezi sentimentul patriotic de care a fost atașată autoarea încă de pe băncile școlii tatălui ei. Tipică pe această linie este "Din istoria neamului", "poem istoric într-un act pentru popor și școli primare", reprezentat pentru prima dată la Șimleu în 1910. Tot pe această linie a mai scris "Țara mea", "poem alegoric pentru copii".

Elena Aciu și-a exercitat forțele și în comedie, dovadă "Lăcomia pedepsită", "comedie într-un act pentru băieți și fete". A scris piese și pentru grădinițe și copii din clasele mici. Din această categorie fac parte piesele "La Lenuța-n șezătoare". Scenete pentru școli primare și grădinițe și "Cuiburi", piesă ocazională de Paști pentru școli primare și grădinițe.

27. *Op. cit.*, p.81 - 82.

28. Pamfil Bîlțiu, *Op. cit.*, p.357 - 358.

O serie de piese din această categorie scrise de către Elena Aciu i-au rămas în manuscris. Dintre acestea amintim "Bucătăria veselă" "comedie pentru copii". "Apotheoză", "piesă consacrată încoronării, prezentată și la Șimleu Silvaniei în 1932 de către elevii Liceului Simion Bărnuțiu, "Visul mamei", "piesă algorică în patru tablouri", care s-a reprezentat la serbările Simion Bărnuțiu, la Șimleu în septembrie 1930. De amintit și "Medicina nimerită" pentru originalitate și caracterul educativ.

Este limpede că prin piesele sale a urmărit scopuri multiple în acord cu nevoile aceluși timp: dragostea față de tradiții, față de neam și credință, față de trecutul glorios al poporului. Putem spune că deseale reprezentări și în întregul Ardeal ne întăresc convingerea că au slujit acestor țeluri.

Urmând modelul celorlalte reuniuni din țară Elena Aciu a pus accent pe valorificarea artei populare, pe care o considera un valoros produs al poporului, care se cerea apărat de influențe nefaste și valorificat, dar și îndrumat pe calea autenticului. "Manufacturile produse de genul creator al țăranei, cu destoinicia ei înăscută vor deveni tot mai perfecte prin călăuzirea femeii inteligente. Să le venim în ajutor prin câștigarea modelelor și a materialului, alegerea și potrivirea culorilor și pe urmă prin valorificarea manufacturilor admirate și de străini. Să introducem aceste geniale creațiuni ale industriei populare în casele noastre. Deosebită atenție să punem să se păstreze atât în ornamente cât și în portul național motive curat românești, neamestecate cu elemente străine"²⁹.

Elena Aciu, influențată și de concepțiile Elenei Pop Hossu-Longin cu care a colaborat îndeaproape știe să acorde artei populare și tradițiilor rostul de element de individualitate etnică, acestea fiind considerate o emblema a etniei. "Aceste producțiuni ale artei populare au o valoare etnică, formează un mijloc puternic de conservare națională"³⁰.

În scopul realizării stimulării artei populare Elena Aciu a acționat concrete. Aflăm din documente că "pentru dezvoltarea industriei casnice și cu scop național, Reuniunea a aranjat expoziții, începând cu 1895 cu lucrări textile de casă, iar mai târziu a expus, pe lângă țesături și manufacturi de artă românească la care expoziții luau parte și femei de țăran". Este subliniat aportul preoteselor "cari cu sfaturi, îndrumări și exemple date și frumoasele fapte demne de urmat erau conducătoarele țăranelor noastre de la sate"³¹.

Se constată cu satisfacție că obiceiurile, limba, portul nu numai că sunt apărate și ocrotite, dar chiar cultivate din partea puterii stăpânitoare"³².

Pe fronturi culturale Elena Aciu a acționat în direcții multiple, nescăpându-i nici un obiectiv important. Așa cum se arată în documente "de mare însemnătate a fost și acțiunea pornită din partea d-nei președintă pentru fondarea unei biblioteci"³³

29. *Anureaul Reuniunii Femeilor Române Sălăgene, Op. cit.*, p.20.

30. *Op. cit.*, p.20 - 21.

31. *Op. cit.*, p.68.

32. *Ibid.*

33. *Op. cit.*, p.82.

Bibliotecii, în accepția ei, îi revenea scopuri multiple între care atragerea cititoarelor către literatura națională, asta "văzând nevoia cărții românești și văzând că în lipsa ei multe românce cetesc literatură străină". O atare situație o determină să lanseze "apele printre vastele sale cunoștințe, către factorii însemnați, făcând baza unei biblioteci"³⁴.

În scurtă vreme "s-a reușit adunarea unui fond apreciabil cuprinzând 871 de volume". Nu au lipsit din bibliotecă albumele "Cu modele printre țesături și cusături" necesare orientării și valorificării artei textile populare.

Convinsă de faptul că biblioteca cuprindea "cărți bune și frumoase de scriitori distinși" are certitudinea că prin aceasta s-au deschis porțile unei bune orientări pe plan cultural. "Dacă vom continua vom deveni orientate și în cultura și literatura națională"³⁵.

Activitatea de creație a fost pentru Elena Aciu un obiectiv major cu rosturi de bază în modelarea vieții spirituale, care să dea adevăratul sens vieții individului. Este un teren în care cere să se stăruie.

Și dacă mai cercăm în această direcție și mai triste icoane ne apar. Vedem cum talentele mor, dispar după culisele avuțiilor ușor câștigate, cum moare sufletul în letargia nelucrării, în întunericul pesimismului, fără culoare, fără lumină și cu dezgustul plăcerilor efemere duc o viață mohorâtă"³⁶.

Rezultă că activitatea de creație era în accepția ei un remediu al multor rele sociale, care întunecau viața. Este nevoită să constate totuși că "se afirmă totuși tot mai pronunțat că din îmbrățișarea muncii în proză și înțelegerea frumosului estetica poezie, din întâlnirea lor armonioasă se va ridica noul ideal"³⁷.

Educației religioase și pentru credință Elena Aciu îi acordă o importanță aparte. Să nu uităm că ea primise o astfel de educație în familie de la tatăl ei dascăl confesional. Alături de cultură credința era în accepția ei un factor esențial în viața individului și a societății, mai ales în vremurile grele de atunci. "În vremuri grele, cu credința vie și speranța tare am ridicat altare credinței și cultului neamului românesc. Ele au știut inspira idealuri, care au adus mulțumiri în cămin, în societate, familia mare a neamului românesc, au inspirat curaj în speranța unor vremuri mai bune, au dat suflet din sufletul lor, caracteri din voința tare a binelui, energie din putere de sacrificiu, ridicând mereu demnitatea femeii române"³⁸.

Desigur și pe această linie Elena Aciu a acționat la fel de hotărât. Potrivit documentelor"prezidenta solicită înființarea reuniunilor mariane și a altor reuniuni la sate pentru promovarea sentimentului religios"³⁹. Mai aflăm că "aceeași nobilă tendință

34. *Ibid.*

35. *Ibid.*

36. *Op. cit.*, p.13.

37. *Op. cit.*, p.14.

38. *Op. cit.*, p.64.

39. *Op. cit.*, p.26.

se remarcă și în conferințele ei rostite la sate, precum și din cuvântarea rostită la Congresul Reuniunii Femeilor Române ținut la Timișoara la 10 septembrie 1925".

Elena Aciu a înscris realizări notabile și pe această linie. Trebuie să subliniem împodobirea Bisericii greco-catolice din Șimleu Silvaniei. În acest scop pornește o acțiune în toamna anului 1925 "la început în cerc intim, restrâns, între membrele de comitet, care cu încetul se extinde în cerc tot mai larg"⁴⁰. Acțiunea s-a soldat în final cu achiziționarea a 50 de obiecte cu care s-a împodobit în mod corespunzător lăcașul de cult. Ceremonia de sfințire a obiectelor s-a petrecut în joia mare a anului 1926⁴¹.

În actul de donație Elena Aciu își exprimă deosebita ei satisfacție față de împlinirea acestui act. "Cu mulțumirea fericirii sfinte cu adâncă închinare în fața proriei cerești și slavă aducând sfintei tale milostiviri care mi-a dat grația divină să-mi văd realizat dorul fierbinte purtat în suflet de lungă vreme să împodobim Casa lui Dumnezeu pentru mai mare mărire a Domnului spre bucuria credincioșilor ei"⁴².

Dovezile asupra modului cum a acționat și pe planul vieții religioase sunt multiple. Aflăm din documente "că la caz de mare necesitate ajuta biserica de la sate". Între bisericile care au primit sume de bani din partea Reuniunii se numără cea din Țeud, al cărei inventar a fost distrus de un incendiu necruțător⁴³.

Imediat după război, Elena Aciu este nevoită să constate regresul vieții religioase, care în opinia ei reclama ajutorul și aportul femeilor din cadrul Reuniunii. "Azi când în urma războiului mondial pornirile nobilei religiozități scad mereu iar dragostea deapropelului s-a transformat în egoism și se reclamă propaganda spiritului religios, trebuie să se trezească toate sufletele la dumnezeiasca iubire, propovăduită de dulcele Mântuitor. Inima femeii își reclamă cu drag apostolatul său animator"⁴⁴.

Activitatea pusă în slujba educației sociale a fost pe agenda de lucru a Reuniunii un obiectiv prioritar, așa cum reiese din cuvântarea de deschidere rostită de către președinta Elena Aciu. "Una dintre cele mai importante probleme este educația socială și apropierea, strângerea raporturilor sociale, unirea sufletească, fără de care nu poate fi progres"⁴⁵.

Acestui obiectiv prioritar îi atribuia rosturi multiple. "Pe cât de mare și obștească este această problemă, educația socială - pe atât de diferite sunt mijloacele care ar putea servi interesul marelui ideal: fericirea individuală și mulțumirea colectivității"⁴⁶.

40. *Op. cit.*, p.26.

41. *Op. cit.*, p.26.

42. *Op. cit.*, p.27.

43. *Op. cit.*, p.26.

44. *Op. cit.*, p.27.

45. *Op. cit.*, p.12.

46. *Ibid.*

Activitatea caritativă a fost un obiectiv pentru care Elena Aciu a luptat cel mai mult și unde a înscris cele mai multe izbânzi. Rosturile obiectivului le explică de pe poziții înaintate. "Caritatea este cea mai ideală pornire din ființa omenească; numai prin prisma acestui ideal putem pătrunde mărimea dezastrelor reale"⁴⁷.

Pentru realizarea acestui obiectiv nobil cerea tact, altruism, discernământ și mai ales spirit de inițiativă. "Sentimentele altruiste ne îndeamnă, ca înainte de a declina vreo datorință să facem deosebire între ele, să chibzuim, care sânt cele mai grele și care reclamă mai mult ajutor. Faptele de caritate ne cer totdeauna jertfe mari. Poți face bine chiar în fiecare zi fără aceste. Ici un sfat, colo o admoniere cu iubire, un obicei primejdios de înlăturat, colo nepricepere de luminat. Chiar și felul cum oferi ajutorul tău valorează de multe ori mai mult decât dai"⁴⁸.

În accepția ei satisfacțiile actelor de caritate sunt supreme și nu au nici un echivalent de satisfacții. "Intenzitatea, sfințenia seninul- dar nici trăinicia acestor mulțumiri ce ni le dau nu se pot compara și mai puțin schimba cu plăcerile bucuriilor banale"⁴⁹.

Așa cum ne informează documentele, "în fiecare an s-au desfășurat acțiuni pentru ajutorarea orfanilor, văduvelor, școlarilor săraci, bătrânilor, familiilor nevoiașe"⁵⁰. De regulă sărbătorile Crăciunului au fost prilej de aducere aminte față de "cei ce îndură mizerie, de bieteile văduve, și orfani, de săracii copilași, dorind a le cauza și lor barem o mică mângâiere la această sărbătoare". Se arată că din aceste considerente "am alergat și am adunat lucruri în natură și în bani, care apoi în cadrele unei sărbări solemne s-au distribuit"⁵¹.

"Ajutoarele acordate nevoiașilor au fost numeroase. Numai în 1924 așa cum reiese din documente s-au împărțit daruri la 34 văduve constând în alimente, haine, lemne. De asemenea 11 bătrâni de la azil au primit lenjerie, un număr de trei elevi au primit haine, ghetе, rechize"⁵².

"Anul 1925 a fost bogat în acte caritative. Cu ocazia Crăciunului s-au împărțit daruri la 45 de elevi constând în haine, alimente, lemne, 13 bătrâni de la azil au primit și ei haine și alimente. Tot haine și alimente s-au distribuit la 12 familii sărace. Au mai primit daruri un număr însemnat de elevi de la școalele normală, de aplicație și comercială"⁵³.

Trebuie să subliniem că acțiunile caritative au luat proporții an de an. În 1926 s-au împărțit daruri la 72 de văduve constând din haine, alimente, lemne. Au primit daruri un număr de 51 de elevi de la școala primară și la 21 de elevi de

47. *Op. cit.*, p.15.

48. *Op. cit.*, p.16.

49. *Ibid.*

50. *Op. cit.*, p.69.

51. *Op. cit.*, p.69.

52. *Ibid.*

53. *Ibid.*

la Școala de aplicație, 16 elevi de la Școala de copii mici, la 13 de la Școala comercială precum și la 5 ucenici⁵⁴

Anul 1927 a fost și el un an de vârf pe linia acțiunilor caritative, așa cum arată documentele. "Acțiunea de ajutorare a anului 1927 este mai mare mai impozantă". În acest an au beneficiat de daruri în haine nu mai puțin de 146 de elevi de la toate școlile din Șimleu. 62 de familii au primit daruri în bani, alimente, lemne. 16 bătrâni de la azil, de Crăciun, li s-au împărțit lenjerie, vin, haine, tutun, cozonac. Li s-a dat și o cină. Tot în acest an la 378 de copii li s-au împărțit pachete cu daruri: zmochine, nuci, bomboane, prăjituri.

Elena Aciu s-a folosit de multiple căi de procurarea sumelor necesare. "În partea aceasta s-au realizat din venitul rezultat de pe urma seratelor aranjate pentru acest scop"⁵⁵.

În acțiunile caritative Elena Aciu a avut darul de a-i mobiliza pe toți colaboratorii, mai ales femeile din cadrul Reuniunii: Victoria Dr. Sabo, Aurora Dr. Vicaș, Geni Dr. Lobonțiu, Elena Pușcaș, Piri Agârbiceanu și altele⁵⁶.

Pentru stimularea donatorilor Elena Aciu s-a folosit din plin de talentul său oratoric și sciitoricesc, pe care l-a folosit ori de câte ori avea ocazia. La una din serbările de Crăciun (1927) când are loc o serbare de suflet în care s-a prezentat "piesa alegorică Pomul de Crăciun de Dr. Sabo, Elena Aciu rostește o emoționantă cuvântare, care se arată în documente "și-a găsit un viu răsunset în sufletele cărora le-a vorbit". În această alocuțiune a spus printre altele "către donatorii mărinimoși și către iubitele mele tovarășe de muncă îmi îndrept primele cuvinte. Priviți tabloul ce vi se desfășoară. Atâtea inimioare în aceeași palpitație de bucurie și emoții cerești! O pioasă înduioșare ne ridică sufletele. Iată cum le-a îmbujorat fețele palide, înfrihurate, cum se preschimbă în lacrimi în radioas epriviri, cum a vrăjit în inimi inocente, triste, de copii orfani, săraci, vii și dulci senzații de fericire... Aveți dreptul la aceste mulțumiri, mărinimoși donatori. Tabloul din fața voastră vă arată mai mult decât graiul meu, mărimea binefacerii. Să vă fie izvor de pace și bucurii în sfintele sărbători și... pe căile vieții"⁵⁷.

Cu această ocazie li se aduc mulțumirile cuvenite din partea președintei și Reuniunii donatorilor între care sânt pomeniți Banca Națională, condusă de către Vasile Buzangiu, Prefectura, Primăria Șimleu și aportul unor persoane fizice Valer și Aurora Vicaș⁵⁸.

Este important de amintit că pe linie caritativă Elena Aciu și Reuniunea s-au sensibilizat în situația unor calamități naturale. Aflăm că "cea mai frumoasă, dar și mai impunătoare acțiune de ajutorare a fost cea făcută în favoarea celor sinistrați

54. *Op. cit.*, p.70 - 71.

55. *Ibid.*

56. *Ibid.*

57. *Op. cit.*, p.73.

58. *Op. cit.*, p.74.

din noaptea de 25 decembrie 1925 când o groaznică inundația a Râului Crasna a lăsat fără adăpost 100 de familii, fără alimente și în cea mai mare mizerie"⁵⁹.

Aflăm, că "președinta, în raport cu mărimea dezastrului, pornește o acțiune cu puteri unite, chemând la munca de ajutorare toate societățile feminine din localitate", la care "s-a răspuns cu o inimizitate vrednică de respect și de cele mai înalte considerațiuni"⁶⁰.

Potrivit documentelor acțiunea pornită a avut rezultate satisfăcătoare, "în urma cărora s-au împărțit ajutoare la 95 de familii în sumă totală de 130.107 lei", care s-au acordat "în raport cu mărimea mizeriei, fără considerație de confesiune și naționalitate"⁶¹.

Aceleași documente ne informează aportul Elenei Aciu, care "și-a adus partea leului și în această muncă, ridicând prestigiul Reuniunii femeilor în fața reuniunilor străine la înălțimea impunătoare, asigurându-și pentru totdeauna adevărata superioritate ajunsă prin cel mai ideal altruism"⁶².

Pe întreaga perioadă cât a activat în cadrul Reuniunii, Elena Aciu s-a dovedit o animatoare de neîntrecut a acțiunilor caritative, oferind peste tot, mai întâi exemplul personal. Aproape că nu i-a scăpat nici o ocazie în care să nu intervină cu acte caritative. Astfel cu ocazia ședințelor cercurilor de învățători a premiat elevii, care au prezentat program artistic și în mai multe localități precum Periceiu, Criștelec, Bădăcin, Șumal⁶³.

Ajutoarele date de către Reuniune au fost numeroase. Ea s-a raliat la cererile venite și din partea altor societăți, care i-au solicitat sprijin cum ar fi Crucea Roșie. Cu ocazia jubileului de 50 de ani și acestea a adunat o sumă de 5.000 lei. A mai strâns fonduri pentru ziua aviației și în favoarea Uniunii Femeilor Române. De asemenea a ajutat cu fonduri pentru trimiterea unei delegate la Congresul Internațional de la Paris (1926). Însăși Elena Aciu a dat ajutor la trei surori bătrâne timp de jumătate de an constând în lemne, bani și alimente⁶⁴.

Perioada de activitate a Elenei Aciu în cadrul Reuniunii a fost una de vârf. Ea a fost o femeie de acțiune, care a depus o activitate dusă până la sacrificiu. Modul în care a lucrat ne este pus în lumină de documentele Reuniunii. Ea a sporit considerabil numărul membrilor, așa încât cele de onoare se ridicau la 14 și acestea au fost selecționate chibzuit dintre cele mai înstărite și mai influente femei din oraș la acea vreme, dar și din alte colțuri ale țării. Numărul membrilor fondatori sub președinția ei au fost de 60, membrii pe viață erau în număr de 80, iar membrii ordinari erau peste 100⁶⁵.

59. *Op. cit.*, p.76.

60. *Ibid.*

61. *Op. cit.*, p.66 - 67.

62. *Op. cit.*, p.77.

63. *Op. cit.*, p.79.

64. *Op. cit.*, p.74.

65. *Op. cit.*, p.94 - 99.

După o perioadă de activitate strălucită depusă la Șimleu, Elena Aciu se va muta la Cluj unde cu același elan va depune o muncă susținută pentru educația religioasă a celor mulți în calitate de președintă a Uniunii Mariane din Eparhia Gherla.

După o viață închinată emancipării social - economice și spirituale Elena Aciu se va stinge din viață la 3 iunie 1955 la vârsta de 80 de ani la Cluj, fiind condusă pe ultimul drum de o mulțime a intelectualității clujene sau din alte centre spirituale.

ELENA D.A. A WRITER AND ILLUSTRATIVE OF THE FEMININE MOVEMENT OF SĂLAJ (SUMMARY)

The study monographically deals with the multilateral activity of this personality, laying stress on its two basic sides: her activity as a writer and journalist and as an important militant of the feminine movement from Sălaj county.

After presenting the biographical data are treated at length some aspects of her activity as a president of the Reunion of the Romanian women of Saălaj. Her cultural activity, her activity dedicated to religious and social education pointing out the her conceptions in these fields, especially in those concerning the woman's role and place in life and society, which is an objective common to all women organisations in the county are emphasised. The study also deals with her achievements in the field of the education, especially in journalism and creation which was more important in school short drama for schoolchildren and youth.

She wrote a lot of such plays which were staged throughout Ardeal and even abroad.

The study is based on documents, some of them inaccessible, from private archives.

Secvență din spectacolul cu piesa "România Mare" de Elena Dr. Aciu prezentat de către elevele Școlii medii de fete din Baia Mare, în cadrul activității Reuniunii Femeilor din Baia Mare și jur, 1922. A treia de la stânga la dreapta jos Olga Manu, prima din rândul 2 de la stânga la dreapta Alexandrina Manu.

Elena Dr. Aciu cu o clasă de eleve de la Școala civilă de fete. A treia din rândul de jos de la stânga la dreapta Maria Iepure, fiica Martei Iepure, sora Elenei Aciu. Fotografia datând din anul 1928.